

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
географічний факультет

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
катедра світової політики, дипломатії та туризму

Волинський національний університет імені Лесі Українки
катедра готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації

Луцький національний технічний університет
катедра туризму та готельно-ресторанної справи

Ужгородський національний університет
катедра туризму

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
географічний факультет

Економічний університет у Катовіцах (Польща)
факультет менеджменту

Університет Градець-Кралове (Чехія)
факультет інформатики та менеджменту

Національна туристична організація України
Інститут досліджень діаспори

Міжнародна науково-практична конференція

**КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА
ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ГРОМАД:
НАУКОВІ ЗАСАДИ, ПРАКТИКИ,
КОЛАБОРАЦІЯ**

(до 35-річчя катедри країнознавства та туризму
Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

21 листопада 2025 року

УДК 338.483/.484(477)(06)(082)

К91

Культурна спадщина та природно-ресурсний потенціал у розвитку туризму та громад: наукові засади, практики, колаборація: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21 листопада 2025 р.) – К., ТОВ «Геопринт», 2025. – 336 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 5 від 27 листопада 2025 р.*

ISBN 968-617-674-073-5

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить її програму та результати студіювань науковців, педагогів і аспірантів різних регіональних центрів, а також практиків. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання сучасних концептів використання спадщини (від protect до use and develop), теорії музеології та пам'яткознавства в успішному розвитку громад і туризму, моделей, технологій та інструментів використання спадщини задля розвитку територій, логістичних аспектів сталого туризму для громад, кроссекторальних колаборацій в розвитку територій, успішних практик застосування наукового знання для розвитку туризму та громад, проблем збереження і охорони культурної спадщини в освітньому процесі і науковому дискурсі, матеріальних і духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок російськоукраїнської війни та їхнього подолання, природи як головного ресурсу для різних видів туризму та основної принади для рекреації і відпочинку, туристсько-рекреаційного потенціалу як засобу досягнення цілей сталого розвитку та складника конкурентоспроможності територій, штучного інтелекту, віртуальної реальності, цифрових платформ у покращенні туристського досвіду та операційних процесів

© Винниченко І., упорядкування, 2025

© ТОВ «Геопринт», 2025

Природа як головний ресурс для різних видів туризму та основна принада для рекреації і відпочинку

Ільїна Ольга, Ільїн Леонід

ОЗЕРНІ САПРОПЕЛІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ РЕСУРСИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Регіон Українського Полісся має високий рекреаційний і бальнеологічний потенціал за рахунок природних лікувально-оздоровчих ресурсів, що включають місцевості зі сприятливим мікрокліматом, естетичними ландшафтами, озерними комплексами та їх узбережжями, лісами, джерелами мінеральних вод і родовищами лікувальних грязей, тощо. Наявність сучасних санаторно-курортних закладів та туристичної інфраструктури створює значні передумови для розвитку рекреації та лікувально-оздоровчого чи медичного туризму здатного забезпечити лікувально-профілактичні потреби населення. У санаторіях, косметичних і SPA-центрах зростає популярність різних масажів, обгортань, аплікацій, тощо із застосуванням пелоїдів. Особливу наукову зацікавленість у цьому аспекті становлять сапропелеві лікувальні грязі, за балансовими запасами яких Рівненщина посідає друге місце в Україні (геологічні запаси оцінені у 14 млн. т) [1]. Сапропель (грец. *sapros* – гнилий, *pelos* – мул) – органо-мінеральні колоїдні донні відклади озер, із вмістом органічної речовини не менше 15 %, а також неорганічні компоненти біогенного, хемогенного і теригенного характеру [2]. Порівняно з іншими грязями вони мають більш високу пластичність, теплоємність, повільну тепловіддачу, зручність зберігання, транспортування та можливість застосування без особливих засобів та навичок.

Родовища озерного сапропелю в Україні активно досліджувалися фахівцями Київської геологорозвідувальної експедиції. Докладні цілеспрямовані дослідження були зумовлені планами меліоративного освоєння Полісся, яке потребувало здійснення постійного діючого воднестокowego моніторингу озер. Обліковано 308 родовищ сапропелю у Волинській (190), Рівненській (37), Сумській (55), Харківській (22), Чернігівській (2) і Київській (2) областях [3–4]. Проте, на сьогодні сапропель залишається ще не затребуваною сировиною. Результати дослідження озерних сапропелів Українського Полісся наводяться в працях [3–6]. Однак, наявні дослідження потребують цілісного узагальнення про

структуру запасів та їхній якісний склад з метою їх використання у санаторно - курортних закладах.

У Рівненській області вивчено озерні сапропелі шляхом детальної розвідки на 37 водоймах. У них розвідано за категорією А+С₂ 13900,1 тис. т сапропелю. До балансових запасів належить 8381,3 тис. т, що становить 60,32 % від розвіданих. Пошуково-оцінювальні роботи виконані на 18 озерах, у яких розвідано 7012,8 тис. т сапропелевих відкладів за категорією С₂. До балансових запасів належить 2152,0 тис. т, або 30,6 % [4].

Величина розвіданих запасів сапропелю за категорією А становить 6887,2 тис. т, із яких 6229,2 тис. т, або 90,4 % належать до балансових. На 37 озерах до прогнозних ресурсів віднесено 17054,6 тис. т сапропелю, у тому числі шість озер мають загальні запаси його 5299,2 тис. т і належать до заповідних територій. Найбільш забезпечені розвіданими запасами сапропелю є Вараський район (9631,7 тис. т) (табл. 1).

Таблиця 1

Родовища озерного сапропелю у Рівненській області
(розраховано за фондовими матеріалами ДНВП «Геоінформ України»)

Адміністративні райони	Кількість	%	Геологічні запаси, тис. т	%
Вараський	34	65	9631,7	69
Дубенський	—	—	—	—
Сарненський	12	32	3049,5	22
Рівненський	1	3	1218,2	9
Всього	37	100	13 899,0	100

Розвідані запаси (балансові) сапропелю кластогенного типу становлять 3877,4 тис. т, або 46,3 % від загальної кількості по області, змішаного — 3832,0 тис. т (45,7 %), біогенного 672,5 тис. т (8 %) [7].

Кластогенний тип сапропелю складають такі його види: органо-мінеральний — 1732,3 тис. т, органо-глинистий — 1940,7 тис. т, діатомово-глинистий — 61,5 тис. т. Змішаний тип представлений: органовапняковим видом — 262,0 тис. т; глинисто-вапняковим — 1010,9 тис. т; вапняковим — 608,4 тис. т; органо-залізистим видом — 1949,9 тис. т. Запаси біогенного типу сапропелю незначні. Вони представлені такими видами: змішано-водоростевим — 280,3 тис. т; торф'янистим — 225,9 тис. т; зоогенно-водоростевим — 166,1 тис. т.

Балансові запаси сапропелю кластогенного типу — найбільші й складають 3876,6 тис. т або 46,4 % від загальної кількості у регіоні. Кластогенний тип сапропелю складають такі його види: органо-мінеральний — 1732,4 тис. т, органо-глинистий — 1940,7 тис. т, діатомово-глинистий — 61,5 тис. т. Такі сапропелі зазвичай розміщені у профундалі і перекриті іншими видами донних відкладів.

Значно менше поширені у регіоні сапропелі змішаного типу, який представлений органо-вапняковим видом – 262,1 тис. т; глинисто-вапняковим – 1019,9 тис. т; вапняковим – 608,3 тис. т й унікальним за своїми походженням – органо-залізистим видом – 1949,8 тис. т. Органовапнякові сапропелі застосовуються в якості органічних добрив та меліорантів для нейтралізації малопридатних для сільськогосподарського виробництва кислих ґрунтів.

Найцінніші для практичного використання сапропелі біогенного типу є найменше поширеними. Вони представлені такими видами: змішано-водоростевим – 280,3 тис. т; торф'янистим – 226,4 тис. т; зоогенно-водоростевим – 166,1 тис. т. Найбільше таких видів зосереджено у Вараському адміністративному районі – 571,1 тис. т. Такі сапропелі можуть використовуватися у сільськогосподарському виробництві, ветеринарії, для приготування медичних препаратів і в якості бальнеогрязевих сумішей [8].

Найбільші запаси озерного сапропелю (понад 300 тис. т) зосереджені у озерах Нобель (4307,9 тис. т), Островське (700,5 тис. т), Островацьке (577,0 тис. т), Сосне (555,7 тис. т), Луко (513,0 тис. т), Велике (403,3 тис. т), Любитівське (366 тис. т), Озеро (351,7 тис. т), Велике Друге (308,0) Вараського адміністративного району; Верхнє (792,3 тис. т), Карасин (510,1 тис. т), Озерське (413,2 тис. т), Велике Почаївське (363,0 тис. т) Сарненського; Мар'янівське (1218,3 тис. т) Рівненського адміністративного району.

Сапропелева лікувальна грязь, якість якої у природному стані не відповідає становленим вимогам, може бути доведена перед використанням до відповідних нормативних показників: підвищена засміченість сапропелю може бути зменшена обробкою на віброситі; низький опір зсуву можна збільшити шляхом часткового зневоднення, високий – помірного розведення з прісною водою; величина рН доводиться до необхідних значень шляхом аерації або вивітрювання сапропелю на повітрі при збереженні величини вологості не нижче 60 %; мікробіологічні показники доводяться до норми шляхом самоочищення грязей у родовищі за рахунок поліпшення загальної санітарної обстановки чи в процесі їхнього збереження в басейнах [9].

Для застосування сапропелю в якості лікувальних грязей необхідні додаткові лабораторні дослідження покладів на відповідність нормативам за фізико-хімічними, санітарно-бактеріологічними, екологічними та іншими показниками. Медико-біологічний висновок в Україні видає єдина установа – Одеський науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології, фахівці якого вивчають механізм дії лікувальної грязі, її безпечність та якість та розробляють інструкцію щодо їхнього застосування.

Практично всі курорти Рівненської області є багатoproфільними закладами. Більшість з них застосовують різні види бальнео - та пелоїдотерапії. У санаторіях «Червона калина», «Горинь» та «Хрінники» наявні камери для зберігання та регенерації грязей, змішувачі та ємності для доведення грязей до необхідної температури, кондиційного стану тощо. У оздоровчих центрах та санаторіях, які не мають необхідної інфраструктури для зберігання пелоїдів та доведення їхніх властивостей до процедур, існує технологія використання фасованих грязей. Загалом усі заклади санаторного типу Рівненської області мають можливості для проведення грязетерапевтичних процедур.

Озерні сапропелі потребують особливої охорони. Основними елементами, які слід розглядати та враховувати при організації санітарної охорони родовищ, є: місця утворення пелоїдів (території, в межах яких під впливом геологічних процесів формуються сапропелеві грязі); водозбірні площі озер; поверхневі водотоки, а також джерела і горизонти підземних вод, які приймають участь у формуванні водного режиму природних водойм.

Результати дослідження засвідчують, що у Рівненській області наявні перспективні органо-мінеральні рекреаційні ресурси придатні для організації санаторно-курортного господарства та лікувально-оздоровчого туризму. Є значні передумови і бальнеологічний потенціал для організації грязелікарень у вже існуючих курортних закладах. Залучення сапропелю Рівненської області до лікувально-оздоровчої рекреації є перспективним напрямом рекреаційного природокористування, дозволить розширити використання лікувальних препаратів природного походження, диверсифікувати спектр послуг у санаторно-курортних закладах та сприятиме надходженню інвестицій у рекреаційну сферу регіону.

1. Ільїн Л.В., Пасічник М.П. Лікувальні сапропелеві грязі Рівненської області та перспективи їх використання у санаторно-курортному господарстві. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : Колективна монографія. Видання четверте. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. С. 167–179.
2. Ільїн Л.В. Озерознавство. Українськo-російський тлумачний словник. Поняття і терміни. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 118 с.
3. Шевчук М.Й. Сапропелі України: запаси якості та перспективи використання. Луцьк: Надстир'я, 1996. 384 с.
4. Справочник ресурсов сапропеля Украины. Кн. 2. Киев: ГГП «Севукргеология», 1994. 108 с.
5. Ільїн Л.В. Лімнокомплекси Українського Полісся. У 2-х т. Т. 2: Регіональні особливості та оптимізація. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 400 с.
6. Пасічник М.П. Озерний сапропель Рівненської області: особливості поширення та ресурси. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Географічні науки*. 2018. № 9. С. 163–168.
7. Ільїна О.В. Озерні сапропелі Північно-Західного регіону України: особливості поширення, ресурси, перспективи використання у бальнеологічній практиці. *Scientific aspects of*

conserving and restoring natural resources under the modern development of society : Scientific monograph. Riga, Latvia “Baltija Publishing”, 2024. pp. 474–489.

8. Ільїна О.В., Ільїн Л.В. Озерні сапропелі Полісся України: види, ресурси, господарське використання. Рациональне використання природних ресурсів в умовах глобальних викликів : колективна монографія ; за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава : Астроя, 2025. С. 265–277.
9. Інструкція із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисих копалин державного фонду надр до родовищ лікувальних грязей / ДКЗ; Наказ, Інструкція від 29.12.2004 № 298.

Коцюба Віктор, Матвієнко Марія

ЛАНДШАФТНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЧА-ЗАСПИ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНО- РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Конча-Заспа — унікальна природна територія на півдні м. Києва та частково Київської області, відома своїми лісами, озерами, луками та річковими екосистемами уздовж Дніпра та річки Коник. Це один із найцінніших природних комплексів у межах столичного регіону, що поєднує багатство біорізноманіття, історико-культурне значення та високий потенціал для розвитку рекреації та екологічного туризму [1].

Місцевість розташована у південній частині Києва, у межах Голосіївського району та частково Обухівського району Київщини. Прилягає до русла Дніпра, включаючи заплавні тераси, стариці, озера, торфовища та заболочені ділянки. Є частиною Національного природного парку «Голосіївський», а також включає землі рекреаційного призначення, дачні та санаторні зони. Досить відомим закладом поруч є однойменний санаторій. Особливість розташування Конча-Заспи полягає у поєднанні відносної близькості до мегаполіса, високої природної цінності та історичної ролі як місця відпочинку культурної та політичної еліти [3].

Територія Конча-Заспи відзначається ландшафтною мозаїчністю, що включає:

- Заплавні ландшафти Дніпра — низинні тераси, стариці, протоки, піщані острови.
- Лісові масиви — соснові бори, змішані ліси з дубом, березою, липою.
- Болотні та торфові комплекси — унікальні місця існування багатьох рідкісних видів.
- Лугові екосистеми — заплавні та суходольні луки, що зберегли традиційні рослинні угруповання.
- Озерні системи (оз. Конча, оз. Заспа, стариці) — умовно природні й напівантропогенні водойми з високим рекреаційним потенціалом.

Культурна спадщина та природно-ресурсний потенціал у розвитку туризму та громад: наукові засади, практики, колаборація: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21 листопада 2025 р.) – К., ТОВ «Геопринт», 2025. – 336 с.

Упорядник І.Винниченко

За зміст, орфографію та стилістику тексту, а також за порушення авторських прав відповідальними є автори публікацій

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів і аспірантів різних регіональних центрів, а також практиків. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання сучасних концептів використання спадщини (від protect до use and develop), теорії музеології та пам'яткознавства в успішному розвитку громад і туризму, моделей, технологій та інструментів використання спадщини задля розвитку територій, логістичних аспектів сталого туризму для громад, кроссекторальних колаборацій в розвитку територій, успішних практик застосування наукового знання для розвитку туризму та громад, проблембереження і охорони культурної спадщини в освітньому процесі і науковому дискурсі, матеріальних і духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їхнього подолання, природи як головного ресурсу для різних видів туризму та основної принади для рекреації і відпочинку, туристсько-рекреаційного потенціалу як засобу досягнення цілей сталого розвитку та складника конкурентоспроможності територій, штучного інтелекту, віртуальної реальності, цифрових платформ у покращенні туристського досвіду та операційних процесів